

A fejlesztés iránti érdeklődés a vállalatok között megint csak kb. azonos volt (kivéve természetesen az elsőt, a válaszadó reakciója itt a párizsi vagy vidéki elhelyezés függvénye volt). Feltűnő, hogy a szelektív információterjesztés — amelyre oly sok dokumentációs intézmény annyira büszke — nem szerepelt a leginkább óhajtott szolgáltatások sorában. Érdekes lenne összevetni a mikrofilmolapos terjesztésre kapott arányszámot (41%) a mikrofilm olvasóberendezésekkel ellátott vállalatok arányszámával.

A kérdőíven az AFNOR bejelentette, hogy számítógépre viszi a szabványosítással kapcsolatos dokumentumok bibliográfiai adatait. A gépesítésre vonatkozó válaszok elég eltérőek. A megkérdezettek 14%-a szívesen megvenné a mágnesszalagos adattárolást, 25% terminálon keresztül, közvetlenül kérdezné a legszívesebben az adatbankot, 47% pedig telexen (a két megoldás nem zárja ki egymást). A válaszok 1978 márciusából származnak, tehát még a TRANSPAC hálózat működtetésének megindulása előtti időből. A számok természetesen éppen ezért még változnak, de az biztos, hogy az információkhoz egyre többen férhetnek hozzá gépi úton. Ez ma már többé nem egy kisebbség kiváltsága.

A felmérésből világosan kiderülő megdöbbentő tapasztalat, hogy a terminál nem helyettesít mindent! Arra a kérdésre, hogy milyen hagyományos eszközökkel akarják igénybe venni a dokumentációs központ szolgáltatásait, a válaszok nagyon eltérőek. 53% telefonon, 48% telexen, 45% postán tenné fel kérdéseit, 21% személyesen keresné fel az intézményt.

A központ szolgáltatásait már igénybe vevő 10 vállalat közül 9 akkor is az AFNOR-hoz fordulna, ha e szolgáltatásokért fizetnie kellene. Ezek közül 32% szívesen vállalna évi előfizetést, 65% pedig alkalmanként fizetne. A helyzet persze ennél jóval bonyolultabb, a számok nem tükrözik hűen a valóságot. A gyakorlatban ugyanis pl., ha egy felhasználó olyan kérdést tesz fel, amelyet ő „egyszerű”-nek ítél, de az valójában bonyolultabb, hosszabb ideig tartó keresést igényel, nyilvánvalóan többet kellene fizetnie, mint amire számít.

A felmérésnek vannak általános tanulságai is, ezért nemcsak az AFNOR számára volt hasznos. A cikkben ezért főként ezekre az általánosabban hasznosítható tanulságokra esett a fő hangsúly. Annyi bizonyos, a hasonló jól előkészített felmérések más dokumentációs központokban is a felhasználóknak adott szolgáltatások javításához vezethetnek, ezért mindenképpen szükségesek.

[SUTTER, E.: *Sondage aupres des usagers d'un centre de documentation = Documentaliste*, 15. köt. 5–6. sz. 1978. p. 17–21.]

(Ferch Magda)

Központi bibliográfiai szolgáltatások az NSZK-ban

A *Deutsche Bibliothek* főfeladata — a hagyományos könyvtári funkciók ellátása mellett — a bibliográfiai információszolgáltatás. Az általa kiadott bibliográfiák formai szempontok szerint három kategóriába sorolhatók.

1. Hagományos kiadványok, füzet, ill. könyv formájában. A *Deutsche Bibliographie* (Német Bibliográfia)

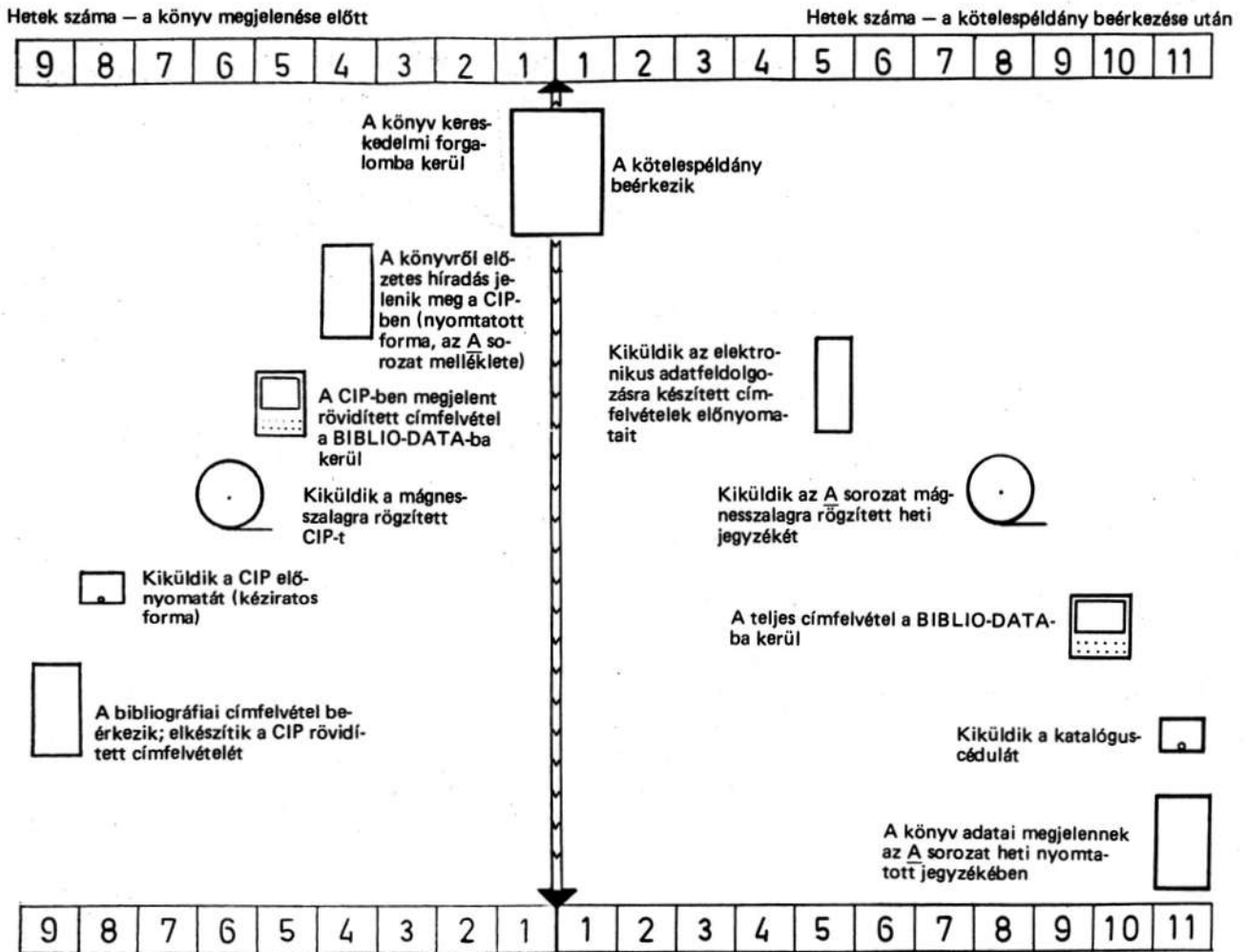
Általános és szakosított bibliográfiai jegyzék. A könyvkereskedelmi forgalomban megjelenő műveket szakrendben közli a hetenként megjelenő és félévenként kumulált A sorozat; a kereskedelmi forgalomban nem kerülő műveket pedig a kéthetenként megjelenő B sorozat. Emellett több speciális bibliográfia is megjelenik ebben a formában, többek között a disszertációk havi jegyzéke és a hivatalos kiadványok két évenként kiadott jegyzéke. A nagyobb időközökben megjelenő *folyóirat-jegyzék* nemcsak az új folyóiratokról ad hírt, hanem a címváltozásokat és az egyes folyóiratok megszűnését is jelzi.

Itt kell megemlíteni a *Das Deutsche Buch* (A német könyv) c., két havonként megjelenő jegyzékét, amely a legfontosabb szépirodalmi és tudományos művek rövid annotációval ellátott válogatása. Új szolgáltatás a német művek angol, ill. francia nyelvű fordításainak bibliográfiája.

A felsorolt bibliográfiák a már megjelent művek nem mindig legidősebb jegyzékei. A szolgáltatás meggyorsítása érdekében jött létre 1975-ben a *Neuerscheinungen Sofortdienst* (Új megjelenések, gyorsszolgáltatás), melyhez átvették az angol megfelelő, azaz a *CIP* (*Cataloguing in Publication*) rövidítését. A szolgáltatáshoz a német, az osztrák és a svájci kiadók megküldik előkészületben lévő könyveik bibliográfiai adatait, hogy azokról az A sorozat mellékleteként megjelenő N sorozat már 4 héttel a megjelenés előtt hírt adhasson — szemben az eddigi, a megjelenéstől számított 11 hetes átlagos átfutási idővel. A CIP-ben felsorolt művek száma állandóan növekszik. A szolgáltatásban szereplő rövidített címfelvételt a kiadó a könyvbe is belemagyarázza, ezzel is segítve a könyvtárak szerzeményezési és katalógizálási munkáját.

2. Kézírtas előnyomat és katalóguscédula

A bibliográfiai szolgáltatás időszerepének fokozására a CIP rövidített címfelvételei kézírtas előnyomat formájában is megrendelhetők, ami további 4 hetet jelent a megjelenés megelőzésében. Az előnyomat nemcsak a CIP, hanem az A és B sorozat anyagára is megrendelhető. E szolgáltatás átfutási ideje a füzetek szerkesztéséhez szükséges 6 héttel rövidül meg.

1. ábra A könyv útja és átfutási ideje a Deutsche Bibliothek-ben

Az egyes tételek az előnyomatokon kívül – 6 héttel ezek után – katalóguscédula formájában is megjelennek. Ezek a helyi adatokkal kiegészítve a könyvtári katalógusokban is felhasználhatók.

A szolgáltatások gyorsaságát az 1. ábra egy német kiadónál megjelent könyv példáján szemlélteti. Az átfutási idők átlagos értékek.

3. Elektronikus adatfeldolgozás

A mintegy 160 ezer egységnyi évi növekedés feldolgozása ma már számítógép nélkül elképzelhetetlen. A Deutsche Bibliothek 1977 óta mágnesszalagon is terjeszti A, B és N sorozatát, valamint a disszertációk jegyzékét. Ebben a szolgáltatásban fokozatosan bevonja a külföldi nemzeti bibliográfiák adatait is és ezzel a nemzeti bibliográfiai központok nemzetközi hálózatának közvetítőjeként működik.

A fenti off-line szolgáltatás mellett mintegy két évvel ezelőtt épült ki a BIBLIO-DATA elnevezésű adatbank, mely on-line keresőrendszerével irodalomkutatási célokat szolgál. Jelenleg 550 ezer, 1972 óta megjelent dokumentumot tárol. Ebben a rendszerben a következő terveket kívánják a közeljövőben megvalósítani:

- az 1966–1971. évi kiadványok feldolgozása;
- külföldi (Nagy-Britannia, USA, Kanada, Franciaország) nemzeti bibliográfiai adatbankok bevonása;
- on-line hozzáférés biztosítása külső felhasználók számára is;
- a rendszer kiterjesztése szelektív információszolgáltatásra;
- becapcsolódás országos és nemzetközi információs hálózatokba (pl. EURONET).

Megjegyzendő, hogy a nemzeti bibliográfia klasszikus nyomtatott formájának ma már sok a versenytársa.

Követelmény lett a gyorsaság, a nagyobb figyelem a felhasználók szükségleteire. Az információterjesztés mind erősebben kapcsolódik az elektronikus adatfeldolgozáshoz. Az egyes könyvtárak egyre inkább hálózattá fonódnak össze. Mindezeket figyelembe véve a nemzeti bibliográfiai adatbank-rendszereknek a következő területek fejlesztésére kell különös gondot fordítaniuk, ill. a következő változásokkal kell számolniuk:

a bibliográfiai szolgáltatásokat tovább kell gyorsítani és fejleszteni a CIP alkalmazásával;

a füzetes formát lassan háttérbe szorítja a számítógéppel vezérelt mikrofilm, különösen ott, ahol a nyomtatott forma túlságosan drágának és lassúnak bizonyul;

az adatbankok látják el a mágnesszalagos szolgáltatásokat is, amelyek – legalábbis az on-line hálózat kiépítéséig – fontos szerepet játszanak a jövő könyvtáraiban;

az adatbankok közvetlenül felhasználhatók lesznek a képernyős terminálok segítségével; országos és nemzetközi hálózatok alakulnak, ill. kapcsolódnak össze.

Mindezek a változások nemcsak technikai, szervezeti, hanem munkalektani és társadalmi problémákat is maguk után vonnak. A változásoknak azonban még csak az elején vagyunk, az eredmény a számítógépek felhasználásának és a szolgáltatások bővítésének rugalmas módjától, valamint a gyakorlat sokrétű követelményeire való alkalmazkodásától függ.

[SAEVECKE, R. D.: *Die Deutsche Bibliothek und die von ihr angebotenen zentralen nationalbibliographischen Dienstleistungen. = DFW Dokumentation Information*, 26. köt. Sonderheft zum Deutschen Dokumentartag, 1978. p. 17–20.]

(Dezső Zsigmondné)

Információs magánvállalatok feladatai és lehetőségei a Német Szövetségi Köztársaságban

Magánvállalatok a tájékoztatás területén

Érdekes új jelenség figyelhető meg a tájékoztatás területén az NSZK-ban: egyre több magánvállalat jön létre. Ezek általános jellemzői, hogy

struktúrájukban eltérnek az állami támogatással fenntartott ilyen jellegű létesítményektől;

tevékenységi területük gyakran túlterjed a szorosan vett információ és dokumentáció körén;

az információkat és az információs szolgáltatásokat áruként kezelik és a mindenkor piaci lehetőségeknek megfelelően értékesítik.

Ez a jelenség azért feltűnő, mert a hatvanas évek végén az NSZK-ban olyan tendencia alakult ki, melynek célja az információs és dokumentációs tevékenység államilag összefogott és támogatott formájának megteremtése. Az információ és dokumentáció iránt megnyilvánuló, fokozódó állami érdeklődés lényegében abból a felismerésből indult ki, hogy e területek gondozásának felelőssége – a társadalmi közös célok elérése érdekében – az államra, ill. annak intézményeire hárul. Ennek a fejlődésnek a csúcspontját jelentette a *Szövetségi Kormány Információs és Dokumentációs Programjának (IuD-Programm)* elfogadása 1974-ben. A program céljai:

az információ kiegyensúlyozott fejlődésének biztosítása;

a meglévő hiányosságok felszámolása;

az infrastruktúra korszerűsítéséhez szükséges intézkedések foganatosítása.

A magánvállalatok kialakulásának okai

Annak magyarázataként, hogy a fentiek ellenére miért nő mégis a magánjellegű vállalkozások száma az információ és dokumentáció területén, több hipotézis is felmerült:

a) Az államilag támogatott információs intézmények nem képesek arra, hogy a társadalmi információs igényekkel kapcsolatos valamennyi követelménynek eleget tegyenek. A ki nem elégített területeket fedik le a magánkezdeményezések.

b) Az állami részvétel elsődlegesen az alapfunkciókra – az infrastruktúra kialakítására, adatszolgáltatásokra, bázis-szolgáltatásokra stb. – korlátozódik, míg más funkciók egész sorát átengedik más intézményeknek, köztük magánvállalatoknak.

c) Verseny alakult ki az államilag támogatott és a magánjellegű intézmények között az információknak és szolgáltatásoknak a felhasználókhoz való eljuttatásában; a versenyben a különféle nagyságrendű magánvállalatok igyekeznek minél nagyobb piacot elhódítani.

d) Az információs szolgáltatások értékesítésének és propagandájának irányítása, a korszerűsítést célzó kutatás és fejlesztés szervezése egyre inkább a magánvállalatok tevékenységi körébe tevődik át. Ennek alapvető oka az, hogy az államilag támogatott intézmények nem elég rugalmasak és többségük tevékenysége rutinfeladatok elvégzésére korlátozódik.

e) A magánvállalatoknak van bizonyos úttörő szerepe a tájékoztatási folyamat egészében, ugyanis az információs piaccal való szoros kapcsolatuk következtében érzékenyebben és rugalmasabban reagálnak a szükségletek alakulására és a piaci viszonyok változására, mint az illetékes állami intézmények. Az újonnan felmerülő információs igények kielégítésére és új tájékoztatási eljárások bevezetésére való gyors áttérés előnyöket biztosít számukra.